

Юлія Ігнатенко

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ “ПОЛІТИЧНОГО ТЕРОРУ”

Сучасний світ живе за дуже складної суспільно-політичної, ідеологічної та економічної ситуації. Потужний вплив на розвиток української державності мають закорінені страхи, набуті у трагічному минулому, спричинені певною “виснаженістю історії” народу, який постійно відчуває впливи, що спливають із менталітету.

Впливи про які йде мова – це військова, політична та культурна агресія, спрямовані свого часу на “групи тиску”, які змінювали своє обличчя з плином часу, але були спільні в одній меті – боротьбі за власні, державні чи навіть національні інтереси, боротьбі з пануючими верствами. Придушення владою цієї боротьби в історіографії отримало назву “терор”.

Терор – це насилля заради ствердження інтересів пануючих верств, це – нав’язування їхньої волі, цінностей і тому історично він виступає як легітимне насильство. Терор завжди відзначався:

- а) системністю і періодичністю застосування;
- б) підвищеною жорстокістю і безумовністю виконання;
- в) спрямованістю на визначене коло людей, до яких застосовувалося насилля;
- г) специфічним станом суб’єкта насильницьких дій (особливістю ідеологічної, політичної та психологічної мотивації) [1, 17].

Метою тотального терору є перетворення вільних, мислячих особистостей на ізольоване, атомізоване масове суспільство шляхом залякування та створення атмосфери жаху. Історично терор здійснювався суспільно-легітимними особами, які очолювали чи брали участь у діяльності військових підрозділів або ж спеціальних організацій [1, 17].

Однак, місцями терор набував дещо інших форм, що не відповідають цьому визначенню. Для цього в сучасній історіографії виникає потреба у введенні терміну “політичний терор”.

Політичний терор у політичному значенні – політичне залякування, як особливий спосіб домогтися своїх політичних цілей [1, 3].

Основною ж ознакою політичного терору є його спрямованість на політичних опонентів. Тут відбувається відхід від встановлених норм тієї чи іншої групи тиску. Особа є ворогом, незалежно до якого класу, раси, національності вони належать. Навіть якщо вона є невід’ємною складовою системи, але в якийсь момент проявить “інакомислення” і становитиме загрозу певній політиці, то буде негайно піддана політичному тиску, переслідуванню – політичному терору, який може використовуватись не лише правлячою верхівкою, а й опозиційними, невеликими “групами тиску”.

Основними формами терору з боку недержавних структур є замаху і вбивства державних, партійних і громадських діячів, викрадення літаків і кораблів, захоплення заручників, організація вибухів, підпалів, провокування збройних беспорядків тощо. Тероризм на відміну від терору – це насилля і залякування, яке використовується слабшим суб'єктом конфлікту щодо сильнішого з метою змусити його діяти відповідально до волі терористів або врахувати їхні вимоги [2, 709]. Це – протестна і нелегітимна форма насильницьких дій.

М. Головатий зазначає, що політичний терор – це опозиційна діяльність екстремістських організацій або окремих осіб із метою систематичного або одиничного використання насильства (або його загрози) з метою залякування будь-кого (уряду, партії, населення, групи тощо). Основу тероризму становить конфлікт, а терор є “найкоротшим”, найжорстокішим шляхом до його розв'язання. Суб'єктами політичного терору є окрема особа, група, організація, держава. Усталеної класифікації політичного терору немає. Основні ознаки політичного терору: насильство (в т.ч. масове); системність актів насильства (сталінські табори, розстріли, голодомори тощо); цілеспрямованість. Центральним елементом політичного терору є терористичний акт: захоплення заручників, викрадення, поранення або і вбивство політичних, громадських, державних діячів, захоплення зброї, техніки, приміщень, звільнення засуджених чи тих, хто знаходяться під слідством, погрози, шантаж і т. ін. Політичний терор може здійснюватися стосовно окремої людини, групи людей (національної, расової, етнічної, національної), держави тощо. Засобами боротьби з політичним терором є: оперативно-розшукові, розвідувальні, інформаційні, соціально-економічні, психологічні, фізичні та ін. [3, 655-656].

Однак, політичний терор може відбуватися й у відносно мирний час. По суті, це – вчинення тиску або репресій з боку влади щодо осіб або групи осіб, які, з погляду цієї влади, становлять для неї небезпеку. Тобто – переслідування таких осіб відбувається не стільки з причин їхньої незаконної діяльності, скільки з політичних мотивів – усунення опонентів (ідеологічно, технічно, фізично і т.д.). До прикладу, так усували цілі інтелігентські і релігійні групи в Російській імперії: кирило-мефодіївських братчиків, хлопоманів, громадівців, греко-католиків, старообрядців тощо. Для цього у влади існував цілий арсенал законних важелів задля стеження, переслідування, арешту, засудження та покарання неугодних.

Тож, на нашу думку, під “політичним терором” варто розуміти передовсім незаконний (з погляду прав людини і громадянина) тиск урядових або ж опозиційних сил на людину (або групу осіб), – тиск, який здійснюється з метою пригнічення її політичної волі (прагнення впливати на владні рішення) та спрямований на усунення її від громадської активності.

Джерела та література

1. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ-ХХ ст. Історичні нариси / Д.В. Архієрейський, О.Г. Бажан, Т.В. Бикова та ін. Відповід. ред. В.А. Смолій. – К.: Наук, думка, 2002. – 952 с.
2. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. – К., 2005. – 792 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.

Олександр Десятніков

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СКЛАД РОБІТНИКІВ РАДГОСПІВ У ПЕРІОД НЕПУ

Одним із важливих питань дослідження трудових ресурсів України в період нової економічної політики (НЕП) є визначення складу робітників радгоспів за соціально-економічним критерієм.

Аналіз показав, що, згідно статистичних матеріалів за 1926 р., 54% працюючих у радгоспах не мали у власності земельної ділянки. Отже, більше половини робітників були вихідцями з найбіднішої групи селянства, змушеної працювати в наймах. Яскравіше підтверджує цей факт те, що серед постійних робітників радгоспів 69,1% були без земельної власності. Серед сезонних робітників їх налічувалося 53,9% й серед поденних робітників – 39,6%.

Статистичні матеріали засвідчують, що вже у 1927 р. чисельність безземельних робітників у радгоспах зменшилася до 45,1%, проте за рахунок збільшення кількості робітників із землею, але без засіву (7,2%). Водночас серед постійних робітників радгоспів кількість безземельних зменшилася на досить невеликий відсоток – до 62,9% (із землею, але без засіву – збільшилася до 6,9%). Отже, можемо впевнено визнати, що основними кадрами радгоспів були вихідці з сільської бідноти [1, 49; 2, 85].

Порівнюючи соціальний склад робітників радгоспів та наймитів у одноособових селянських господарствах, можемо констатувати, що у першій групі спостерігалася більша частка безземельних та безхудібних елементів. Тобто у радгоспах працювали матеріально гірше забезпечені верстви селянства і робота за наймом була для них основним заняттям. Це підтверджується, зокрема, високим відсотком незаможників серед постійних робітників радгоспів. Бо й справді, за слабкості чи відсутності власного господарства, робота за наймом у радгоспі давала незаможникам сталий заробіток протягом тривалого терміну. Відсоток безземельних робітників знижувався у групі сезонних і був найменшим серед поденних. Тобто із зростанням міцності господарства селянина, падала його участь у роботі за наймом у радгоспі.